

[DOI:10.26104/NNTIK.2023.22.52.062](https://doi.org/10.26104/NNTIK.2023.22.52.062)

Омуров Н.К.

**ЖОГОРКУ ОКУУ ЖАЙЛАРЫНДА БИЛИМ БЕРҮҮНҮН САПАТЫН
БАШКАРУУ СИСТЕМАСЫ ЖАНА МЕХАНИЗМИ ТУУРАЛУУ**

Омуров Н.К.

**O СИСТЕМЕ И МЕХАНИЗМЕ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ
ОБРАЗОВАНИЯ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ**

N. Omurov

**ABOUT THE QUALITY MANAGEMENT SYSTEM AND MECHANISM
EDUCATION IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

УДК: 378.1

Социалдык-экономикалык системадагы ар кандай процесс стихиялуу түрдө калыптанууга жөндөмдүү. Бирок, сапат стихиялуу түрдө калыптанууга тийиш эмес. Анткени бул башкарылуучу процесс жана аны эффективдүү башкаруу зарыл. Сапатты башкарууну жалаң административдик негизде жүргүзүү мүмкүн эмес. Ал бардык педагогдордун кеңири катышуусун талап кылат. Ал үчүн бул башкаруунун максаттарын жана билим берүү уюмунун иш процессинин оң натыйжасын түшүнүү зарыл. Макалада университеттеги билим сапатын башкаруунун ушул жана башка аспектилери каралган. Сапатты башкаруу университет үчүн кошумча жүк эмес экендиги, жалпысынан билим берүүнүн сапатына, анын технологиясына ылайык келген ишти уюштуруу болуп эсептелери белгиленген. Сапатты башкаруунун функциялары талдоого алынган, сапат системасын түзүүнүн принциптери жана методдору чечмеленген.

Негизги сөздөр: билим берүү, сапат, сапатты башкаруу, механизмдер, функциялар, принциптер, ыкмалар.

Любой процесс в социально-экономической системе способен формироваться стихийно. Однако качество не должно формироваться спонтанно. Потому что это управляемый процесс, и им необходимо эффективно управлять. Управление качеством не может осуществляться исключительно на административной основе. Оно требует широкого участия всех преподавателей. Для этого необходимо понимание целей этого управления и положительного результата рабочего процесса образовательной организации. В статье рассматриваются эти и другие аспекты управления качеством образования в университете. Отмечено, что управление качеством не является дополнительным бременем для университета, а является организацией работы, которая в целом соответствует качеству образования, его технологии. Проанализированы функции управления качеством, истолкованы принципы и методы построения системы качества.

Ключевые слова: образование, качество, управление качеством, механизмы, функции, принципы, методы.

Any process in the socio-economic system can be formed spontaneously. However, quality should not be formed spontaneously. Because it is a managed process, and it needs to be managed effectively. Quality management cannot be carried out solely on an administrative basis. It requires the broad participation of all teachers. To do this, it is necessary to understand the goals of this management and the positive result of the educational organization's workflow. The article discusses these and other aspects of quality management of education at the university. It is noted that quality management is not an additional burden for the university, but is an

organization of work that generally corresponds to the quality of education, its technology. The functions of quality management are analyzed, the principles and methods of building a quality system are interpreted.

Key words: education, quality, quality management, mechanisms, functions, principles, methods.

Адабияттарда башкаруу – уюмдун ишмердүүлүгүн уюштурууга карата таасир этүү деп аныкталат. Ал эми сапатты башкаруу маселесине келсек, анда окуу жайларында сапатты камсыз кылуу үчүн анын структураларына, ишмердүүлүктөрүнө таасир этүү, тиешелүү иш аракеттерди көрүү дегенди билдирет [1; 2; 3].

Сапатты башкарууну бир гана сапатты көзөмөлдөө үчүн колдонбоо керек экени белгилүү. Ал ар кандай башкаруу сыяктуу эле негизги функцияларды камтыйт: мотивация, уюштуруу, пландаштыруу, талдоо жана сапаттуу изилдөө. Акыр-аягында, бул адамдын аң-сезиминин жана ой жүгүртүүсүнүн өзгөрүшү, бул болсо, көйгөйлөрдү түшүнүүнүн, аларды баалоонун жана чечүү жолдорунун эски схемаларынан баш тартууга мүмкүндүк берет. Адамдын аң-сезиминде жаңы сапат жаралып, ой жүгүртүүдөгү стереотиптерди, догмаларды жок кылат. Сапат - өнүктүрүү көйгөйлөрүнүн кеңири спектри, бул көйгөйлөрдү чечүү эмес, аларды издөө жана тандоо [4; 5].

Сапатты башкаруу жаңы сапатты издөөгө, окуу процессинин жаңы схемаларын өздөштүрүүгө мажбурлоо дегенди билдирбейт. Ар кандай кубулуш сандык жана сапаттык мүнөздөмөлөргө ээ. Сандык мүнөздөмөлөр сандар менен, сапаттык мүнөздөмөлөр – сандык туюнтмаларга чейин кыскартууга мүмкүн болгон формаларда көрсөтүлөт, бирок бул ар дайым муктаждыктар менен баалуулуктарды чагылдырган критерийге карата касиеттерди жана алардын мамилелерин талдоону талап кылат. Сапат баалуулукка дал келет. Демек, анын өлчөө мааниси өлчөө мүмкүнчүлүгүнө жараша болот. Баалуулук абдан жекелештирилген, бирок анын белгилүү бир жалпы, бирок абдан мобилдүү стандарты бар.

Сапатка баа берүү кыйын, бирок сапатты баалоосуз аны башкаруу мүмкүн эмес. Бул жерде карама-каршылык келип чыгат. Сапатты башкаруу башкаруу

куралдарын жана сапатты өлчөөнү талап кылат [6]. Башкаруу системасы, башкаруу мотивдери, башкаруунун натыйжасынын максаты жана колдонулушу да керек.

Бул элементтердин ар бирин өз-өзүнчө талдайлы. Ар кандай башкаруу максат коюудан башталат:

– Билим берүүнүн сапатын башкаруу үчүн окуу жайдын атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу, демек, анын беделин жогорулатуу, статусун бекемдөө, келечегин турукташтыруу максаты коюлган. Заманбап шарттарда, өзгөчө экономикалык адистиктерде олуттуу атаандаштык бар. Билим берүү мекемесинин атаандаштык артыкчылыгынын негизги фактору билим берүүнүн сапаты болуп саналат.

– Билим берүүнүн сапатын башкарууда таянууга боло турган мотивдер окуучунун инсандык өзгөчөлүктөрүнө, анын жакшы билим алууга умтулуусуна, ошондой эле мугалимдин сабактарды өткөрүүгө, тарбиялоону уюштурууга тарбиялык жана чыгармачылык мамилесине бөлүнөт. Мотив – бул бир нерсе кылууга түрткү. Албетте, студенттин жеке өзгөчөлүктөрү билимдин жогорку сапатына түрткү болот. Мисалы, маалыматтын жеткиликтүүлүгү, мугалимдердин мамилеси, окуу процессин уюштуруу, өзүн көрсөтүү, өзүн-өзү таануу жана өнүктүрүү мүмкүнчүлүктөрү, социалдык-психологиялык атмосфера сыяктуу мүнөздөмөлөр түрүндө бүтүндөй окуу чөйрөсү ж.б.

– Башкаруу системасы билим берүүнүн сапатын камсыз кылуу үчүн аналитикалык иштерди жүргүзгөн адистештирилген бөлүмдөрдүн болушун болжолдойт: маалыматты алуу жана иштеп чыгуу, сунуштарды иштеп чыгуу, окуу процессин өнүктүрүү стратегиясын аныктоо, башка ЖОЖдордун тажрыйбасын изилдөө, консультация берүү, өткөрүү, адистештирилген конференцияларды өткөрүү, мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу, билим берүүнүн сапатын көзөмөлдөө, сапат сынактарын өткөрүү, сапаттуу мотивациялоо.

Билим берүүнүн сапаты башкаруунун спецификалык объектиси болуп эсептелет жана өзгөчөлөнүп турат. Билим берүүнүн сапатын башкаруу үчүн сапатка багытталган башкаруу системасын калыптандыруу, сапатты башкаруу боюнча конкреттүү башкаруу функцияларын ишке ашыруу жана билим берүү процесстерин башкаруунун жалпы системасына органикалык түрдө туура келүү зарыл. Башкаруу системасы – башкаруу объектисине таасир көрсөтүү жана анын максатка карай кыймылын камсыз кылуу үчүн зарыл болгон аракеттердин жыйындысы. Бардык иш-аракеттер башкаруу функциялары жана өз ара байланышкан бирдиктер же шилтемелер боюнча топтоштурулган. Башкаруу системасы ушундайча калыптанат [7].

Башкаруу системасын түзүү ал ишке ашыруу үчүн арналган функцияларга негизделет. Функциялар аркылуу иш-чаралардын бөлүнүшү жана интеграция-

сы ишке ашырылат. Башка башкаруу сыяктуу эле, сапатты башкаруунун да негизги жана конкреттүү функциялары бар.

Билим берүүнүн сапатын башкаруунун негизги функцияларынын курамы билим берүүнүн сапаты болгон башкаруу объектисине карата башкаруу ишинин жалпы мүнөзүн чагылдырат.

Башкаруунун төмөнкүдөй функциялары бар:

1. Билим берүүнүн сапатын болжолдоо жана пландаштыруу, анын өзгөрүү тенденцияларын болжолдоо.

2. Билим берүүнүн сапатын башкаруу системасынын иштешин уюштуруу, функцияларды адистештирүү, аларды бөлүштүрүү, бириктирүү жана ишке ашыруу.

3. Билим берүүнүн сапатын анын потенциалы, процесси жана натыйжасы боюнча контролдоо.

4. Сапатты жөнгө салуу, анын мүнөздөмөлөрүнүн шайкештигин жана гармониясын камсыз кылуу.

5. Сапатты баалоо, анын деңгээлин жана жакшыртуу мүмкүнчүлүктөрүн аныктоо.

6. Билим берүүнүн сапатын анын калыптанышынын себептери жана булактары, критикалык факторлору, чектөөлөрү, терс таасирлери, артыкчылыктары жаатында изилдөө.

7. Билим берүүнүн сапатын камсыз кылуу жана жогорулатуу үчүн мотивация.

Негизги функциялар билим берүүнүн сапатын башкаруу системасында интеграциялык ролду ойнойт. Бул алардын ар кандай даражада же конкреттүү функцияларда айкалышууда чагылдырылганынан көрүнүп турат.

Конкреттүү функциялардын курамы башкаруу объектисинин өзгөчөлүгүн да, анын иштешинин жана өнүгүшүнүн реалдуу көйгөйлөрүн да мүнөздөйт. Мисалы, эмгек сыйымдуулугу, адистердин болушу, материалдык-техникалык камсыздоо ж.б. Мунун негизинде билим берүүнүн сапатын башкаруунун төмөнкү спецификалык функцияларын түзүүгө болот:

1) Педагогикалык кадрлардын сапатын башкаруу. Бул функцияга мугалимдердин санын, алардын курамын жана түзүмүн, квалификациясынын деңгээлин, квалификациясын жогорулатуу системасын, алардын эмгегин уюштурууну, мотивациялоо жана эмгек акы төлөө системасын аныктоо кирет. Бул функциянын ар бир элементи үчүн талаптар жана сапат критерийлери түзүлүшү керек. Бул функция адистештирилген программалар же жалпы билим берүүнүн сапаты программасынын бөлүмү түрүндө ишке ашырылышы мүмкүн.

2) Студенттик сапатты башкаруу. Жогорку окуу жайына кабыл алууда абитуриенттерге коюлуучу талаптар, социалдык-психологиялык өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен студенттик топторду түзүү, студенттердин окуу иш-аракеттерин уюштуруу, студенттик

топторду түзүү, студенттердин өзүн-өзү башкаруу системасы, жарандык билим берүү жана профессионалдык сапаттар - мунун баары бул функциянын мазмунун чагылдырат.

3) Билим берүү технологияларынын сапатын башкаруу. Билим берүүнү өнүктүрүүдө ар кандай билим берүү технологияларын долбоорлоо, алардын ичинен эң натыйжалуусун тандап алуу мүмкүнчүлүктөрүн жогорулатуу тенденциясы байкалууда. Бул сапатты башкаруу функциясынын негизи болуп саналат. Ал заманбап технологияларды колдонууну гана эмес, окуу жылынын факторлору, окуу дисциплинасынын жана адистигинин өзгөчөлүгү, материалдык-техникалык мүмкүнчүлүктөрү, окуу процессинин концепциясы боюнча билим берүүнүн технологиялык мүнөздөмөлөрүнүн вариациясын камтыйт ж.б. Бул сапатты башкаруу динамикасынын функциясы.

1) Маалыматтык-методикалык камсыздоону башкаруу студент тарабынан да, окутуучу тарабынан да керектүү окуу жана илимий маалыматтарды издөө жана алуу процесстерин жөнгө салууну, билимди өздөштүрүүнүн эң натыйжалуу методикалык схемаларын колдонууну камтыйт. Бул китепкана ишин уюштуруунун жана маалымат борборлорунун ишинин функциясы.

2) Материалдык-техникалык камсыздоонун сапатын башкаруу окуу кабинеттерин бөлүштүрүүнү жана долбоорлоону, лабораториялык жабдууларды жана компьютердик кабинеттерди, өз алдынча иштөө үчүн бөлмөлөрдү пайдаланууну камтыйт. Мында техниканы өз убагында жаңыртуу зор мааниге ээ.

3) Билим берүү инфраструктурасынын сапатын башкаруу. Бул билим берүү мекемесинин көмөкчү кызматтарынын ишин уюштуруу функциясы – административдик-чарбалык бирдиктер, бухгалтердик эсеп, пландоо жана каржы бөлүмүнүн ж.б.

4) Билим берүү программасынын сапатын башкаруу, анын ичинде бүтүрүүчүнүн адистигинин жана компетенттүүлүгүнүн концепциясын иштеп чыгуу, окуу планы, квалификациялык талаптар, практикаларды жана жыйынтыктоочу иш-чараларды уюштуруу, окуу циклдарынын курамы ж.б.

Сапатты башкаруу системасы жалпысынан билим берүү процессин башкаруу системасынан эч кандай айырмасы жок деген ой пайда болушу мүмкүн. Алардын айрым өзгөчөлүктөрүндөгү функциялар бирдей көрүнөт. Албетте, бардык жагынан болбосо да, функциялары окшош. Бирок негизги айырмачылык, бул функциялардын келип чыгышы жана багыты сапаттык көрсөткүчтөрдү билдирет жана бул функцияларды ишке ашыруу же алардын аткарылышын контролдоо үчүн атайын байланыштар бар. Бул – билим берүүнүн сапатын башкаруу системасынын өзгөчөлүгү. Жалпысынан алганда, бул система жалпы башкаруу системасынын бир бөлүгү эмес, анын өзгөчөлүгү. Бул, атап айтканда, билим берүү мекемесинин

башкаруу системасында сапатты башкаруу борбору, талдоо жана сапатты көзөмөлдөө топтору бар экендигинен көрүнүп турат. Бөлүмдөр окуу жайы үчүн эң маанилүү болгон жеке сапатты башкаруу функциялары үчүн керек. Жалпы башкаруу билим берүүнүн сапатына көңүл буруу менен толукталат.

Университеттин сапат менеджмент системасын калыптандырууда төрт факторду эске алуу маанилүү: сапатты камсыздоонун тышкы шарттары, университеттин сапаттык потенциалы, сапатты калыптандыруу процесси жана билим берүүнүн натыйжасынын сапаты. Бул факторлордун ар бири сапатты башкаруу системасынын өзгөчөлүктөрүнө жана спецификалык мүнөздөмөлөрүнө таасир этет.

Билим сапатын башкаруу системасын куруу үчүн бир катар принциптерди түзүүгө болот:

- Билим берүү ишинин бардык процесстеринин сапатын тынымсыз өркүндөтүү жана жакшыртуу.

- Билим берүүнүн сапаты боюнча маселелерди чечүүгө университеттин бүткүл профессордук-окутуучулук курамынын, ошондой эле студенттердин катышуусун камсыз кылуу.

- Билим берүүнүн сапатын жогорулатуунун негизги функцияларын жана милдеттерин борборлоштуруу менен сапатты башкаруу системасын куруу.

- Мугалимдер үчүн да, студенттер үчүн да билим берүүнүн сапаты үчүн мотивация системасын түзүү.

- Билим берүүнүн сапаты үчүн заманбап технологияларды иштеп чыгуу жана колдонуу.

- Сапаттын абалынын объективдүү көрсөткүчтөрүнүн негизинде билим берүүнүн сапатына мониторинг жүргүзүү системасын түзүү жана анын өзгөрүү тенденцияларын баалоо.

- Билим берүүнүн сапатынын коомдогу билим берүүнүн миссиясына жана максатына шайкеш келүүсүн белгилөө.

- Билим сапатын башкарууну маалыматтык камсыздоону калыптандыруу.

- Билим берүүнүн сапатынын тенденцияларын жана жаңы сапаттын зарылдыгын изилдөө жана болжолдоо.

Башкарууну ишке ашыруу үчүн системадан тышкары башкаруунун каражаттарын жана ыкмаларын мүнөздөгөн башкаруу механизми да керек [8]. Эгерде функциялар, билим берүүнүн сапатына жетүү үчүн эмнелер жасалып жатат деген суроого жооп берсе, башкаруу механизмдин концепциясы бул иш кандайча, кандай каражаттар менен ишке ашырылып жатканын, эң көп тандоону чагылдырат.

Билим берүүнүн сапатын башкаруунун методдору көбүрөөк деңгээлде башкаруунун объектисин – билим берүү процессин чагылдырат. Бул билимди өздөштүрүү, компетенттүүлүктү, кесипкөйлүктү калыптандыруу процесси ж.б. Алардын негизгилеринен деп төмөнкүлөр эсептелет:

1. Билимди, көндүмдөрдү, көндүмдөрдү, кесиптик аң-сезимди калыптандыруунун бардык факторлорун системалаштыруу ыкмалары. Бул билим берүү программасын иштеп чыгууну жана аны белгилүү бир билим берүү технологияларында ишке ашырууну камтыган методдор. Системалаштыруу сапатты аныктайт, системалаштырууга болгон мамиле аны иштеп чыгуунун жана ишке ашыруунун варианттарын тандоону аныктайт. Системалаштыруу варианты окуу ишмердигине таасирин тийгизет жана аны тигил же бул багытта өзгөртөт.

2. Окуу процессин методикалык камсыздоонун ыкмалары да ар түрдүү жана аларды тандоону жана айкалыштырууну камтыйт. Бул презентация жана билимди бекемдөө ыкмаларын колдонуу, көндүмдөрдү каттоо, жаттоо, логикалык структуралаштыруу, практикалык жактан бекемдөө, материалды оюн менен иштеп чыгуу, топтук же жеке окуу иштери ж.

3. Өзүнчө топ усулдук колдоону улантуу менен, мелдештин ыкмаларын бөлүп көрсөтүүсү керек. Адамдардын биргелешкен ишмердигинде, кандай гана болбосун, атаандаштык зарыл жана табигый элемент. Мугалимдердин да, окуучулардын да тарбиялык иштери да четте калбайт. Бирок бул атаандаштык стихиялуу түрдө көрүнүшү мүмкүн, же башкаруу процесстеринде жөнгө салынышы мүмкүн, ал ишмердүүлүктүн сапатына иштеши мүмкүн, бирок социалдык-психологиялык атмосферанын начарлашы түрүндө терс таасирин тийгизиши мүмкүн. чыр-чатактар, коомдук жана активдүүлүктүн төмөндөшү.

4. Билим берүү процесси – бул кесиптик аң-сезимди жана компетенттүүлүктүн ырааттуу калыптанышы. Компетенттүүлүк мамиле ушул жерден келип чыгат. Ал компетенттүүлүктүн варианттарын жөнгө салуудан турат. Баардыгы үчүн компетенттүүлүктүн бирдиктүү жана бирдей деңгээли жана мүнөзү болушу мүмкүн эмес. Ар кандай жөндөмдөр, кызыкчылыктар жана баалуулуктар бар. Карьера тууралуу ар кандай пикирлер бар. Компетенттүүлүк методдору билим берүүнүн сапатын башкаруу ыкмалары катары билим берүү процессинин конкреттүү шарттарына ылайык компетенттүүлүктүн калыптанышын камсыз кылууда көрүнөт. Бул өз алдынча иштөө предметинин вариациясы, студенттин илимий ишмердүүлүгүнө кеңеш берүү, билимди өздөштүрүү методикасын мүмкүн болушунча тандоону камсыз кылуу [9].

5. Сапатты башкаруунун адистештирилген методдорунун башка тобунда тестирлөө ыкмалары борбордук орунду ээлейт [10; 11]. Кээде тестирлөө адамдын билимин же сапаттарын баалоо ыкмасынан башка нерсе эмес деп эсептешет. Чындыгында, тестирлөө практикасы бул функциялардан эчак эле ашып кетти. Бүгүнкү күндө тестирлөө билим сапатын башкаруу

ыкмасы катары колдонулат. Тест кандайча жана эмне үчүн иштелип чыкканына, окуу процессинде кандайча колдонулушуна жараша таасир этүүнүн түрдүү каражаты болуп саналат. Тест төмөнкү ролдорду аткара алат: маалыматтык издөө системасы, билимди системалаштыруунун методикалык ыкмасы, билимди оңдоо, консультациялык программа, билим берүүнүн сапатын жана анын мониторингин баалоо куралы. Тест билим берүү иш-аракеттерин эмоционалдык заряддоо каражаты катары колдонулушу мүмкүн. Тести долбоорлоо жана колдонуу билим берүүнү башкаруунун чоң искусствосу. Алар ар кандай болушу мүмкүн: тест түрүндө же мугалимдин катышуусу менен, же топтук иштерди колдонуу менен.

6. Билим берүүнүн сапатын башкаруу методдорунун системасы өзүн-өзү таануу методдору менен таажыланат. Билим берүү процессинде студент билимге ээ болуу же керектүү көндүмдөрдү өздөштүрүү гана эмес, өзүнүн жөндөмдүүлүгүн, ой жүгүртүү түрүн, мүнөзүнүн күчтүү жана алсыз жактарын билүү керек.

Башкаруу ыкмалары негизинен башкаруу искусствосун мүнөздөйт, анткени алар билим берүүнүн максаты, конкреттүү кырдаал жана сапат потенциалы (аларды колдонуунун ресурстары жана шарттары) менен аныкталуучу тандоону камтыйт. Ар кандай башкаруу – бул табигый, үзгүлтүксүз аракеттердин ырааттуулугун да чагылдырган процесс, антпесе башкаруу объектисине эч кандай таасир болбойт.

Башкаруу процесси анын бардык операцияларын максат коюу, кырдаалдар, көйгөйдү аныктоо, чечим кабыл алуу этаптарына жалпы бөлүштүрүүнү камтыйт. Башкаруу технологиясы – бул башкаруунун жалпы схемасын жана реалдуу шарттарын (объект, ресурстар, потенциал ж.б.) эске алуу менен иш-аракеттердин конкреттүү ырааттуулугун куруу. Башкаруу технологиясында төмөнкүлөр болушу мүмкүн: аракеттердин ырааттуу сызыктуу, кайталануучу схемалары, ырааттуу түрдө коррекциялоочу, белгилүү этаптарда тармакталган, издөө, үзгүлтүктүү ж.б.

Билим берүүнүн сапатын башкаруу технологиясы өзгөчө өнүгүүнүн предмети болушу керек жана билим берүү технологияларына дал келиши керек.

Адабияттар:

1. Коротков Э.М. Управление качеством образования. - М.: Академический проект, 2007. - 317 с.
2. Акматалиев А.А., Атанаев Т.Б., Сияев Т.М. Управление учебным процессом и качеством подготовки специалистов. - Бишкек, 2004. - 106 с.
3. Омуров Н.К., Калдыбаев С.К Сапатты башкаруу теориясынын калыптанышы жана өнүгүшү // Alatau Academic Studies. - Бишкек, 2022. - № 4. - С. 101-109.
4. Кудайбердиева Г.К. Об уровнях организации управлением

- качеством образования / Г.К. Кудайбердиева // Alatoo Academic Studies. - 2021. - № 1. - С. 74- 81.
5. Кудайбердиева Г.К. Основные подходы к управлению качеством общего образования / Г.К. Кудайбердиева // Alatoo Academic Studies. - 2021. - № 2. - С. 57- 63.
  6. Калдыбаев С.К. Педагогические измерения: становление и развитие. - Бишкек, 2008. - 208 с.
  7. Омуров Н.К. Теоретические основы совершенствования системы управления качеством образования в высших учебных заведениях Кыргызской Республики [Текст] / Н.К. Омуров // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. - Бишкек, 2022. - №. 10. - С. 265-269.
  8. Омуров Н.К. Развитие TQM системы управления качеством [Текст] / Н.К. Омуров // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. - Бишкек, 2022. - № 10. - С. 270-273.
  9. Алтыбаева М.А., Омуров Н.К., Сооронбаева К.А. Билим берүү программаларын долбоорлоонун жана жүзөгө ашыруунун өз ара байланышы // Alatoo Academic Studies. - Бишкек, 2023. - № 2. - С. 46-57.
  10. Калдыбаев С.К., Эсеналиева Г.А. Основные направления исследований, по педагогической оценке. // Современная высшая школа: инновационный аспект. - Челябинск, 2020. - Том 12. - №3(49). - С. 46-55.
  11. Калдыбаев С.К., Кадырова З.А. Окуу жетишкендиктери жана аларды баалоо // Alatoo Academic Studies. - Бишкек, 2020. - № 3. - С. 46-53.